

РЕГІОЛОГІЯ І РЕГІОНАЛЬНА ОСВІТА

рецензія на книгу професора Єжи Дамроша
“Вітчизна та її регіони”

Питання охорони регіональної культурної спадщини тісно пов'язані з потребами “регіональної” освіти. Реалізація регіональної проблематики в школі набрала реального вигляду після введення розробленої Міністерством національної освіти у 1995 р. програми “Культурна спадщина в регіоні”. Однак лише у рамках комплексної реформи освіти (1999) питання культурної спадщини в регіоні було включене до навчально-виховних програм на всіх етапах польської шкільної освіти.

На думку Є. Дамроша, значення регіональної освіти неможливо переоцінити, тому що вона містить у собі різноманітні цінності: інтелектуальні, моральні, суспільні, релігійні, естетичні. Регіональна освіта має виховний вимір не тільки щодо учня. Вона є площиною інтеграції і зміни свідомості також стосовно дорослих, особливо ж учителів, оскільки вимагає перебудови змісту роботи і, більше того, переоцінки уявлень про освіту і регіоналізм.

Автор книги “Вітчизна та її регіони” – проф., д-р Єжи Дамрош, відомий у Польщі фахівець у галузі етносоціології, який займається етнічно-регіональними питаннями. Праця є об'ємним (600 сторінок) дослідженням, спробою синтезу проблематики, пов'язаної з регіоналізацією в широкому розумінні, у різних аспектах (культурному, юридичному, політичному), поданої на тлі європейських структур. Рецензована книга складається з двох частин (“Історично-теоретичні засади” і “Практичні застосування”) та семи розділів з численними підрозділами.

У розділі I читач вводиться до тематики проблеми. Знайомиться з генезою регіоналізму, як ідеї, що виростає з потреби збереження, культивування і розвитку своєрідних ознак культури. У контексті проблем сучасності автор підкреслює, що “джерелом суперечностей тут є зіткнення традиції з сучасністю” (с. 28), і сучасна “регіональна освіта” є, чи має бути “регіональною й етнічною освітою” (с. 31). Відтак пізнання і розуміння регіонально-етнічної проблематики складає основу діяльності не тільки для вчителів і регіоналістів, але також для працівників органів місцевого самоврядування, політиків, громадських діячів, “аніматорів культури” та багатьох інших. Предметом аналізу є питання, що стосуються регіональних поділів в адміністративному та культурному сенсі, діяльності в галузі регіональної культури, науки і освіти (“суспільно-інтелектуальний рух”). Докладно представлені методологічні засади досліджуваних питань, а також пояснення і уточнення ключових понять. У кінці розділу подається дуже різноманітний джерельний матеріал.

Розділ II (“Етнічно-регіональне диференціювання Європи”) містить нарис генези європеїзму (перший підрозділ), і заставляє читача замислитись над питаннями: чим є гасло: “Ми європейці”? – і за якими критеріями слід шукати відповідь на це питання. Автор бажає спрямувати читача до рефлексії над сутністю проблеми європеїзму (що поєднує, а що розділяє європейців), звертає увагу на “проблему структури багатовимірної ідентичності” сучасної людини (с. 56), в якій “ідентичність” входить з “надідентичністю” (“nadtożsamością”) в особливі взаємодії (с. 57). У побудові об'єднаної Європи, наголошує автор, однаково важливими є як сучасність, так і традиція в розумінні культурних цінностей зі збереженими етнічними місцево-регіональними ознаками; ключовим є питання: “Як антагонізм між державами, зіткнення культур, міжрегіональні та міжетнічні конфлікти перетворити на зони спільних справ і цінностей?” (с. 60). Постулюється перспектива гуманістичної революції, в якій, зокрема, “ми повніше відчуємо значення традиції племінних, локальних (місцевих), регіональних та етнічних культур” (с. 61).

Представлена генеза європеїзму не була б ні повною, ні можливою, ні зрозумілою без екскурсу у дуже віддалену історію, що стосується демографічних та етнічно-регіональних рухів, коріння Європи, – що проф. Є. Дамрош і робить з характерною вдумливістю у другому підрозділі (“Переміщення населення і зміни етнічної картини на європейському континенті”). Це в той же час – досконалий вступ до проблематики етнічно-регіональних поділів сучасної Європи, які докладно висвітлюються в наступному підрозділі (“Сучасні народи, етнічні і регіональні групи між Атлантикою і Уралом”) з особливим наголосом на тих політичних подіях, які резонансом відбилися на регіонально-етнічних метаморфозах Європи. В цій частині роботи можна знайти також стислий огляд основних етнокультурних і лінгвістичних комплексів Європи, що відкриває перед читачем нову перспективу розуміння обговорюваної проблематики і, згідно з думкою автора, спонукає до рефлексії над питанням: чи можливе виникнення “у ближчому чи віддаленому майбутньому фінального продукту європейської інтеграції і взаємопроникнення культур, – а саме європейського етносу у супердержаві” (с. 77).

Далі висвітлюються метаморфози локалізму (lokalizm) і європейського регіоналізму (четвертий підрозділ). Їх розуміння має бути засадою такої культурної політики, яка в контексті наведених автором фактів, справилася б з новими викликами у процесі інтеграції Європи. Цей розділ закінчується короткою рефлексією над проектом нової конституції ЄС, який уже впродовж довгого часу є предметом дискусій.

Третій розділ (“Розвиток регіологічних та етнокультурологічних досліджень на тлі змін польської етнічної території і прикордонної зони”) – це своєрідний курс історії розвитку етнографічно-регіонального диференціювання Польщі, взаємодії польського етносу з іншими націями та етнічними групами (перший підрозділ – “Зміни в структурі держави та етнічної території на польських землях впродовж тисячоліття”). Знайомство з цим дуже цікавим текстом дозволяє констатувати, що вирішальний нині адміністративний чинник у регіональному поділі країни, хоч є важливим елементом, котрий визначає і закріплює відмінності, однак не завжди співпадає з етнічною територією, що не є байдужим для всіх поляків.

Розповідь про еволюцію польської етнічної території не може бути повною без згадки про дуже значний доробок дослідників регіональних і етнічних культур у польській науці, що й представлене в доволі обширному другому підрозділі “Дослідження і студії етнічно-регіонального диференціювання” (112 сторінок). У цій частині автор подає періоди розвитку польської етнографії і регіоналізації від періоду 123-літньої іноземної окупації, через міжвоєнний період 1918 – 1939 рр. і після II Світової війни аж до найновіших часів, тобто після 1989 року. Читач знайомиться з найважливішими постатями в розвитку регіональних досліджень, їх досягненнями. Особливе місце в цій розповіді займає Оскар Кольберг та його 39-томне дослідження, яке – як указує автор, – незважаючи на певні недоліки і недоречності, є позачасовою, унікальною і монументальною працею. Докладно проаналізована концепція О. Кольберга, що стосується регіоналізації (с. 135), а також підкреслюється пізнавальна цінність твору, який і тепер є “невичерпним джерелом знань про польську культуру та її регіонально-народні корені, творення засад регіонально-етнічної освіти” (с. 143).

У наступному підрозділі “Теоретичні аспекти розвитку регіону, регіоналізації і регіональної культури” автор знайомить читача з напрямками розвитку регіоналістики у новій перспективі “соціально-культурного простору” (с. 225). На думку автора, “сьогоднішні дослідники проблематики “культурного простору” повинні формулювати конкретні дослідницькі проблеми, які потребують розв’язання у теоретично-методологічній і практичній площині” на засадах міждисциплінарних, котрі використовують “результати досліджень різних наукових ... дисциплін і різноманітні наукові матеріали, послуговується різними джерелами. Таким чином, ми отримали б більший вплив на суспільну практику, суспільні анімації, регіональні рухи” (с. 234). Автор постулює утворення своєрідної наукової “міждисципліни” (“interdisciplina”), яку називає “регіологія” (“regiologia”), з новим підходом до регіонально-етнічної проблематики, який виникає з “еволюції поглядів”, “критичної

самооцінки” і “врахування нових, значних наукових матеріалів”, що веде до “довизначення” (“dodefiniowania”) понять “регіональна група” (с. 238), “регіон” (с. 245), а також модифікації визначення “етнографічна група” (с. 247).

Останній підрозділ першої частини (“Від теоретичної рефлексії до сучасних практичних застосувань”) впроваджує читача у тематику частини II, яка присвячена практичним застосуванням в освітній діяльності і складається з чотирьох розділів, також з численними підрозділами.

Автор визначає локально-регіональну та етнічну освіту як інтегральну освіту (с. 369), яка виросла з гуманістичної освіти, і реалізується паралельно в кількох вимірах, насамперед у громадянському та патріотичному вихованні. У контексті обговорюваної проблематики уточнюються ключові поняття “виховання” (с. 321), “громадянськість” (с. 373), “патріотизм” (с. 374). Звертаючись до існуючого доробку в галузі регіональної освіти, Є. Дамрош намагається визначити її напрями та методичні засади. Глибоко аналізується поняття “польськість” (“polskość”): “Кажучи про “польськість”, ми повинні бачити багатоетнічну, багатокультурну і полірегіональну картину польської культури. Різноманітними є джерела нашої культури, різнобічними – процеси взаємного проникнення культур. Це взаємні лінгвістичні запозичення, інновації у матеріальній культурі, надбання у сфері суспільної та інтелектуальної культури, які особливо видимі у прозі і поезії, образотворчому мистецтві, музиці, пісні, танці” (с. 392). Автор наголошує: “Всі вияви локально-регіональної культури, як і національна культура в цілому, вимагають старанного піклування з боку урядових чиновників, парламенту, самоврядних і громадських організацій” (с. 394). Розділ закінчується “Програмовими засадами знань про регіони Польщі”, які є спробою підсумування попередніх роздумів про регіон у контексті освітніх вимог.

Підсумовуючи, Є. Дамрош звертає увагу на широке, багатоаспектне розуміння проблематики регіоналізму. Ставлячи в тексті низку питань, спонукає читача до активної рефлексії.

Особливою цінністю його праці є аналіз основних і ключових понять, пов’язаних з обговорюваною проблематикою, здавалося б, добре відомих, але в контексті нових освітніх викликів, без їх розуміння, “мандри” на просторах регіології були б малоуспішними.

Таким чином, презентоване в книзі Є. Дамроша міждисциплінарне і глобальне розуміння польського регіоналізму, польськості, патріотизму спонукає до мислення і до такої діяльності (насамперед освітньої), яка в результаті спрямовується на відродження відчуття локально-регіональної і національної гордості.

Усі згадані аспекти книги професора Є. Дамроша, без сумніву, є надзвичайно актуальними для українського читача.